

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

11

*Egidijus Motieka.
Didysis Vilniaus seimas*

1996

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

LIETUVOS
MOKYKLAI

600

Mykolo Römerio 120-osioms metinėms

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

11

Egidijus Motieka
Didysis Vilniaus seimas

VILNIUS

Saulabrolis

1996

UDK 947.45
Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Atviros Lietuvos fondui,
Lietuvos istorijos institutui,
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Vytautui Landsbergiui,
Švietimo ir mokslo ministerijai,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo.*

© *Egidijus Motieka, 1996*
© *Lietuvos istorijos institutas, 1996*

ISSN 1392-0391
ISBN 9986-814-01-4

TURINYS

PRATARMĖ	7
ĮVADAS	8
I skyrius. LIETUVIŲ SUVAŽIAVIMO ORGANIZAVIMAS	
1. Lietuvos politinė situacija 1905 m. sausio–rugsėjo mėn.	46
2. Lietuvių suvažiavimo idėja ir iniciatyva	60
3. Memorandumas Rusijos vyriausybei	76
4. Lietuvių atstovai VI Rusijos žemietijų suvažiavime	94
5. Lietuvių visuomenės pasirengimas Suvažiavimui	107
II skyrius. SUVAŽIAVIMO DARBAS	
1. Suvažiavimo pradžia	118
2. I ir II posėdžiai: Lietuvos ir Rusijos politinės situacijos bei Lietuvos autonomijos klausimai	138
3. III ir IV posėdžiai: agrarinis ir Lietuvos mokyklų klausimai	158
4. Suvažiavimo nutarimai	174
5. Suvažiavimo dalyvių grupuočių priimti nutarimai	193
III skyrius. SUVAŽIAVIMO PASEKMĖS	
1. Lietuvių ir Lietuvos visuomenė po Suvažiavimo	209
2. Rusijos valdžios požiūris į Suvažiavimą. Represijos	240
BAIGIAMASIS ŽODIS:	
Didžiojo Vilniaus seimo reikšmė	260
PRIEDAI	
Nr. 1 Atsišaukimas į lietuvių tautą	275
Nr. 2 Lietuvių Memorandumas Rusijos Ministrų Tarybos pirmininkui S. Vitei	277
Nr. 3 Odesos lietuvių nutarimai	284
Nr. 4 Lietuvių suvažiavimo Vilniuje programa	287

Nr. 5	LSDP parengta Lietuvių suvažiavimo Vilniuje programa	288
Nr. 6	J. Basanavičiaus kalba pradedant Lietuvių suvažiavimą Vilniuje	290
Nr. 7	Suvalkų gubernijos lietuvių nutarimai	293
Nr. 8	Lietuvos valstiečių sąjungos nutarimai	294
Nr. 9	Lietuvių suvažiavimo Vilniuje nutarimai	297
Nr. 10	Lietuvių suvažiavimo Vilniuje nutarimas dėl lietuvių kalbos Vilniaus vyskupijos bažnyčiose	299
Nr. 11	LSDP sušaukto darbininkų ir valstiečių susirinkimo nutarimai	300
Nr. 12	Krikščionių demokratų nutarimai	306
Nr. 13	Lietuvos mokytojų susivienijimo nutarimai	308
Nr. 14	Tautiškosios lietuvių demokratų partijos Steigiamojo susirinkimo protokolas	311
Nr. 15	Amerikos lietuvių suvažiavimo Filadelfijoje nutarimai	313
	TRUMPINIAI	317
	STRESZCZENIE	318
	SUMMARY	329
	RESUME	342
	ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	354
	VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	361

Priedas Nr. 8

Lietuvos valstiečių sąjungos nutarimai

Lietuvos valstiečių sąjungos nutarimai buvo priimti jos Steigiama-jame suvažiavime 1905.XI.25(XII.5) rytą, tarp 10 ir 11 val., t. y. prieš Lietuvių suvažiavimo Vilniuje trečiąjį posėdį. Plačiau apie LVS Steigia-mąjį suvažiavimą ir jo nutarimus žr. šios knygos p. 195–198.

PUBLIKACIJA

*Nutarimas Lietuvos valsčionių, susirinkusių Vilniuje lapkričio 22
(Gruodžio 5) 1905 m.*

Mus, Lietuvos valsčionys, slegia valdžia visokiais budais. Užkrovė ant mūsų nepakeliamus mokesčius. Didžiausia dalis nuo mūsų paimtų pinigų eina ant Rusijos valdžios reikalų, o mažutėlė jų dalelė, kuri neva lieka Lietuvoje, ir ta žusta kišenėse valdininkų atėjunų.

Mes kruvinu savo prakaitu uždirbtais pinigais turime užlaikyti valdininkus rusus, kuriems visai nerupi mūsų gerovė, jiems terupi įtikti aukštesniajai valdžiai, kuri duoda jiems paaugštinius ir didesnes algas iš mūsų kišenius, o tie mūsų užlaikomieji valdininkai negal ir nenor su mumis nei susikalbėt mūsųškai.

Rusijos valdžia laiko mus prispaudus ir neleidžia mums apsišviest. Mūsų mokyklose mokintojai – rusai mokina vaikus vien tik rusiškai ir vaikai išvaikščioję mokyklon keletą metų neišmoksta priderančiai nei rašyti.

Mūsų tarpe yra daug tokių, kurie turime labai mažai žemės arba visai jos neturime. Rusų valdžia per Lenkmetį¹⁷ užgrobė daug mūsų žemės – dabar ji turi mums ją sugražinti.

Mūsų teismai (sudai) valdžios įtaisyti neteisingi ir paperkami ir vedami svetimoj kalboj.

Męs, valsčionys, turime mažesnes tiesas už kitus luomus (stonus), nors visus maitiname duona, uždirbta kruvinu mūsų prakaitu.

Visų mūsų skriaudų nebegalime čia nei išpasakot...

Taip mes gyventi toliau nebegalime!

Męs, Lietuvos valsčionys, tvirtai tikime, jog tik tada galėsime žmoniškai gyvent, kada mes patys valdysimės, kada valdžią sau rinksime, kad visą mūsų kraštą – Lietuvą valdys Seimas Vilniuje.

Pasiuntinius Vilniaus Seiman galės rinkti visi suaugę Lietuvos gyventojai, kiekvienas galės tiesiai ir slapta paduoti savo balsą už tą, kuri jis norės rinkti, nes jeigu rinkimai Vilniaus Seiman butų ne dėl visų lygūs, jeigu rinks ne tiesiog ir ne slapta, tai tenai mūsų užtarytojų nebus ir mūsų rinktinė valdžia skriaus mus, kaip kad skriaudžia šiandien rusų valdžia.

Lyg Seimo sušaukimui patįs rupinsimės savo reikalais ir patys valdysimės. Šiandien pagerinimui savo padėjimo nutariame:

1. Valdžiai mokesčių nemokėsime, nes už surinktus nuo mūsų pinigus [ji] užlaiko pulkus kareivių, visokius činauninkus, žandarus, šnipus, zemskius, spraininkus, pristavus, uredininkus, gubernatorius ir t. t., kurie mums jodinėja ir visokiais budais smaugia.

2. Numesti tuos iš valsčiaus sąnarių (členų), kurie eina prieš žmones drauge su caro tarnais, o vietoje jų išrinkti tokius vyrus, kurie gins žmonių reikalus ir nepasiduos caro valdžiai.

3. Rusus – mokytojus (učitelius) nutariame išvaryti, o jų vietoje pavedame naujai išrinktam viršaičiui (staršinai)¹⁸ atkviest mokytojus lietuvius, kurie mūsų vaikus mokytų lietuviškoje kalboje; lig mokintojų atkvietimui, mokinkime vaikus namie.

4. Panaikinkime dabartinį valsčiaus teismą (sudą), o jo vietoje įveskime teismą „trečiųjų“, tai yra, abi provokuojančiosios pusės renka kiekviena sau po vieną teisdarį iš savo žmonių, o abudu išrinktieji teisdariai išrenka dar vieną ir tie trys teisdariai teisia (sudija).

5. Caro tarnų (įsprauninkų¹⁹, zemskių) vežiojimui „pačto“ (arklių) nebelaikyti, o viršaitis (staršina) ir kiti valsčiaus rėdos sąnariai turės važinėti savo arkliais.

6. Neklausysime ir jokių reikalų neturėsime su caro činauninkais, vistiek kas jie nebutų: įsprauninkai, pristavai²⁰ ir t. t. Varysime juos iš savo krašto, pakako jau jiems valgyti mūsų gardžią duoną ir smaugti mus, tegul važiuoja iš kur atvažiuo.

7. Savo brolių į karumenę neleisime; jeigu kuri norėtų suimti valdžios tarnai, neduosime.

¹⁷Turimas galvoje 1863–1864 m. sukilimas Lenkijoje ir Lietuvoje.

¹⁸Turima galvoje valsčiaus viršaitis.

¹⁹Apskričių policijos viršininkai.

²⁰Policijos viršininkai.

8. Ant dvarų neužpuldinėkime, miškų nenaikinkime, ir neduokime jų naikinti nei valdžiai, nei ponams.

9. Gaspadoriai, nereikalaukime už „pleciukus“²¹ nuo gryčelninkų²² (susiedų), nes mes patįs nutarėme mokesčių nemokėti. Mes visi čia susirinkusieji, įvykdynimui viršui paminėto, nutarėme susitelkti į „Lietuvos valsčionių sąjungą“, nes tik visur išvien eidami galėsime viską pasiekti.

Stokime visi už vieną.

Ir viens už visus!

Vilniaus žinios, 1905.XI.24(XII.7), nr. 276.